

Durmuş Hocaođlu

Entellektüel ve Entellektüel Haysiyeti

Muhelif, Yıl: 1., Sayı: 28., 28.07.2000-03.08.2000., s.11

Durmuş Hocaođlu, *Muhelif* Yazıları Sıra No: 26

Künye:

- Hocaođlu, Durmuş., “Entellektüel ve Entellektüel Haysiyeti”., *Muhelif*, Yıl: 1., Sayı: 28., 28.07.2000-03.08.2000., s.11

Entellektüel, tanımı en zor kavramlardan birisidir; ancak, ana hatlarıyla umûmî bir çerçeve çizmek maksadıyla, kestirmeden olmak üzere, “**kendi aklı ile düşünen özgür adam**” diye târif edebiliriz.

Basit gibi görünen bu tanım çerçevesi gerçek bir entellektüeli belirleyen temel nitelikleri hemen-hemen tamâmiyle ihâta edebilmektedir diyebiliriz.

Entellektüel “kendisi olan kişi”, yâni “gerçekten özgür olan kişi”dir: Özgürlüğünü, fakat dış-özgürlüğünü değil, “iç-özgürlüğünü” kazanmış insan. İç-özgürlük, bütün özgürlüklerin temelidir ve aslolan, asıl özgürlük olan da odur. Entellektüel, Epiktetus’un tâbiriyle, köleyi Roma vâlilerinden daha özgür kılan şeyi yüreğinde hissetmiş olan kişidir. Kendisini kendi içinde keşfetmiş, kendi içinde kendisini bağlayan bütün bağlardan âzâde olmuş, kendisini kendi içinde sâdece ve yalnız kendi aklına, kendi vicdânına karşı sorumlu tutan, yalnız bu ikisine karşı hesap veren kişidir entellektüel.

Fakat Entellektüel sâdece bu değildir; daha doğrusu, böylesi bir tanım entellektüel olmayanları da tazammun edebilir. Entellektüel’in temyîz edici niteliği, “akıl”dır; Entellektüel, *kendi içinde aydınlanmış* olan kişidir. Bu aydınlanmayı sağlayan ise, temelinde Sezgi (Hads; Intuition) bulunan Akıl’dır. Bu sûretle, Entellektüel, kendi akıl gücüyle yürüeyebilen, bundan dolayı da kimseye minnet duymayan, minnet duymadığı için de *kendisi olabilen* kişidir.

Ve hepsinden mühimi: Entellektüel, bütün bunlara ilâveten, *haysiyetli* bir duruşu olan kişidir.

★★★

Düşünce, iç-özgürlük; ifâde ve duruş! İşte entellektüel budur.

İmdi: **Kendi aklı ile düşünmek**, gerçek düşüncedir. Denebilir ki herkes kendi aklı ile düşünür; o halde Entellektüel’in ayırıcı niteliği nerede kalmaktadır? Fakat dikkat edilmelidir: Herkesin kendi aklı ile düşündüğü iddiası yanıltıcı bir seraptan başkası değildir. Burada aynı “düşünce” kelimesi ile ifâde edilen iki farklı şeyin tefrik edilmesi îcap etmektedir: **Gerçek Düşünce** ve **Sıradan Düşünce**.

“Gerçek düşünce” ile “sıradan düşünce”yi birbirinden ayıran en temel kıstaslardan birisini Descartes vermektedir: **Cogito** ve **Cogito Cogitare** (Düşünmek ve Düşündüğünü Zannetmek). Alelumum şekliyle bilindiğinin ve kabul edildiğinin aksine, insanların ekseriyeti kendi akli ile düşünmez; “düşünce” olarak zannedilen şeylerin ekseriyeti zihinlere yerleştirilmiş olan bilgilerden ibârettir. Onlar bizim zihnimize muhtelif şekillerde yüklenmiş olan, fakat zihnimiz tarafımızdan üretilmeyen “enformasyonlar” olup, Gerçek Düşünce, bu enformasyonların “bilgi”ye dönüştürülmesidir. Bu dönüşümü yapan ise Ruh’tur; Ruh, yâni Kişi-Oğlu’nun özü.

Öyleyse, **Düşünce**, Ruh’un, insanı insan yapan asıl cevherin var-oluş şeklidir.

Fakat bir de “İfâde” vardır; **İfâde**, Düşünce’nin kendisidir. Hegel’in Felsefe’yi tanımlarken kullanmış olduğu, “*Felsefe, dile gelmiş Varlıktır*” aforizmasında olduğu gibi, *İfâde dile gelmiş, yâni somutlaşmış Düşünce’dir*. Ve yine bunun içindir ki, İfâde’de olmayan şey Düşünce’de de yoktur; yâni, *ifâde edilemeyen şey aynı zamanda düşünilemeyen şeydir*. Fakat burada kullanmış olduğumuz “ifâde” terimi, sâdece ve münhasıran “dilsel ifâde” ile sınırlı değildir; her türlü objektivasyon (dışlaştırma) bir ifâdedir. Bütün bu dışlaştırmaların tamâmına birden “Eser” denir. Şu halde, **Eser**, bizzat İfâde’dir veya İfâde bizzat Eser’dir; ikisi bir ve aynı şeydir.

Eser, yâni İfâde ile ortaya konan şey, Ruh’un aktivitesidir. Eser, Müessîr’in aynasıdır; “eserden müessîre gitmek” prensibi bunun ifâdesidir.

Eser, yâni İfâde muhtelif şekillerde ortaya konur. Süleymâniye Sinan’ın, La Giocondo Leonardo’nun, Leylâ vü Mecnûn Fuzûlî’nin, Sefiller Hugo’nun... ilââhir, ruhlarını dışlaştırdıkları, kendilerini ortaya koydukları eserleridir; bu eserler, birer ifâdedir: O eserleri veren ruhun somutlaşması, dış-dünyaya aksetmesidir. Eser, yâni, İfâde nice ise o ruh da oncadır; “İnce Memed” nice ise Yaşar Kemal onca; “Harp ve Sulh” nice ise Tolstoy oncadır; gerisi boştur!

Şu halde, Entellektüel, kendisini başkalarının/diğerlerinin fikirleri ile değil kendi fikirleri ile dışlaştıran kişi demek olmaktadır. Bu demek değildir ki başkalarının/diğerlerinin fikirleri önemsizdir; hayır! Başkalarının/diğerlerinin fikirlerinin önemini reddetmek düpedüz cehâlettir; tasavvuru muhâl en keskin bir zekâ dahi sıfırdan başlayarak tek başına onbin yıl Matematik üzerine düşünse, belki bu onbininci yılın nihâyetinde Pisagor teoremini keşfedebilir. Her türlü bilgi, ancak ve yalnız bir cemiyet içerisinde ve başkalarının/diğerlerinin fikirleri ile birlikte oluşur. Ancak, başkalarının/diğerlerinin fikirlerinin üstüne birşeyler ilâve etmek; işte, “kendi düşüncesi” budur.

Lâkin, yine birşey daha noksan kalmaktadır: Entellektüel ile Bilim Adamı arasındaki fark! Her bilim adamı bir entellektüel değildir, olamaz da; Kuhn’un hârîka tasnifiyle söylendikte, bilim adamlarının büyük kesri “teknisyen”dir, “sıradan”dır ve asla entellektüel olamazlar. Ancak “sıra-üstü”, yâni “devrimci bilim adamı”dır entellektüel olan. Bu sıra-üstülüğü sağlayan şey ise, Felsefe’dir: En geniş ve umûmî anlamıyla Felsefe. Bu îtibarlardır ki, Entellektüel olmanın asıl şartı, Felsefe, yâni **Felsefî Düşünce**’dir. Epiktetus’un, bir köleyi o zamanın haşmet ve itibârın, kudret ve özgürlüğün sembolü gibi görünen Roma vâlilerinden daha özgür kılan şey olarak tanımladığı da budur zâten: felsefî düşünce; amma ve lâkin beyni ile birlikte yüreğinde de hissedilen, yâni içselleştirilen felsefî düşünce.

★★★

Fakat Entellektüel’e âit başka ve çok mühim bir mümeyyiz vasıftan daha bahsetmek gerekecektir: **Haysiyet!** Entellektüel’i dik tutan, omurgasını kavîleştirilen, o sebeple de eğilmez kılan şey, budur: Haysiyet!

Entellektüel Haysiyeti’ni ana hatlarıyla üçe ayırabiliriz:

Birincisi, hâkikati nasıl gördüğüne inanmakta ise o şekilde ifâde etmektir. Fakat bu ifâde bâzı hallerde mahzur taşıyabilir; onun içindir ki entellektüelin hakîkati ifâdesi kaba bir “delikanlılık raconu”ndan farklıdır. Bir entellektüelin yapması câiz olan tek siyâset de budur: Tatbik edilemeyi temhîl etmek. Bu ise “sükût”tur; yâni mahz hakîkatin ifâdesinin mahzurlu görüldüğü hâllerde ketûmiyeti tercih etmek; ama sâdece “ketûmiyet”i; “takıyye”yi değil. Zira, bâzı haller vardır ki hakîkat üzerinde konuşmanın yeri değildir; çünkü hakîkate zarar verir. Bu durumda, Wittgenstein gibi söylersek: “Üzerine konuşulamayan şey hakkında susmak gerektir.”

İkincisi, yanılmaz kanâat önderi rolüne soyunmamak ve Doğru’yu, Hakîkat’i asla tekeline almamaktır. Birincisi “Mâsûm İmam” fikrinin, ikincisi de Hakîkat İnhisarcılığı’nın reddidir.

Ve üçüncüsü de, doğru ve/ya yanlış bizâtihi doğru ve/ya yanlış olduğu için ifâde etmektir; başka hiçbir şey için değil.

Gelelim Türkiye’ye: Burası, üzülen belirtmeliyiz ki, hem entellektüeli kıt, çok kıt olan ve hem de Entellektüel Haysiyeti’nin pek revaçta olmadığı bir ülke.

Bizde entellektüel olma kriteri ekseriyetle, “diploma”, “ünvan” ve “şöhret”tir ki bu çok ciddi bir vehâmet arz etmektedir. Kimler entellektüel değil ki bu memlekette: Bütün akademisyenler, bütün gazeteciler, bütün sinemacılar, hattâ televoleciler, komedyenler, soytarılar, şarkıcılar, artistler ve dahi mankenler ve ilââhir!

Fakat bundan daha vahîm olanı da, entellektüellerin, ya da entellektüel olarak *tanınanların*, entellektüel haysiyetini taşımakta gösterdikleri zaafıdır.

Entellektüellerimizde para, şöhret ve siyâset eğilimleri çok kuvvetlidir; bu da onların para, şöhret ve siyâsî güç kaynakları karşısında bağımsız davranmalarını çok zorlaştırmakta, bâzı hallerde de bütün-bütüne imkânsızlaştırmaktadır.

Ayrıca, günün moda söylemlerinden çok kolay etkilenmektedirler; bu ise onların “fikir gündemi” belirlemek yerine, başkaları tarafından belirlenen gündemlerin fikirlerinin peşinde koşmalarına yol açmakta ve kolaylıkla manüple edilmelerine, yönlendirilmelerine zemîn hazırlamaktadır.

Kezâ, fikirleri ve ülkeleri adına haysiyetli vaziyetler alamamakta, “duruş” gösterememekte, ..

Ve dahi, yaptıklarını, fikir değiştirmelerini îzah etmemekte, veya gerçek olmayan gerekçeler göstermektedirler. Her insan gibi bir entellektüelin de fikirlerinde, düşüncelerinde, kanâatlerinde, siyâsî tercihlerinde ve hattâ inançlarında değişmeler — hattâ radikal değişmeler — olması, prensipler düzeyinde normaldir; fakat entellektüeli başkalarından ayıran mümeyyiz vasfı, bu değişmelerini îzah edebilmesi, eğer îzah edemiyorsa niçin îzah edemediğini îzah edebilmesidir.

Bu konuda, hayli bol olan örneklerden sâdece birkaçını dile getirmek dahi yeterlidir.

• Meselâ: Türkiye’de seneler senesi Demokrasi ile alay eden, onu “Demonkrasi” (Şeytan İktidârı) gibi garip, küçültücü ve nerelere alıp götüreceği ve nelere çağrışım yapacağı belirsiz — veya belki de çok belirli — sıfatlarla tavsîf eden; Demokrasi’nin İslâm ile uyuşmaz, bağdaşmaz, gayri kaabil-i te’lif olduğunu ısrarla ve inatla iddia ederek zihinleri teşevvüş ve iğtişâse sevkedip, dinlerini ciddiye alan saf ve temiz mü’minleri Demokrasi ile İslâm arasında anlamsız, abes bir tercihe zorlayan; onların iç-özgürlüklerini geliştirmek yerine, tersine, “itâat” kültürünü pekiştiren ve içlerindeki tutsaklıklarını katmerleştiren; Din adına ve kendisine Vahy gelmişçesine davranan din tâcirleri karşısında baş kesip boyun eğmeye

yönelten, keskin, köktenci, devrimci (?) “Siyâsî İslâmcı” entellektüellerin 28 Şubat ile birlikte birdendire, çok hızlı bir şekilde Demokrasi’yi keşfetmeleri sevindirici bir gelişme olarak kabul edilebilir; ama, bu keskin dönüşe niçin hâcet duyduklarını kemâl-i ciddiyetle izâh edebilmeleri şartıyla! Bunu başaramayan, sâdece Toplum’a karşı sahtekârlık yapmış olmaz, aynı zamanda kendi haysiyetini de kendisi çiğnemiş olur.

Fakat bu, bir hesaplaşma ve bir îtirafıdır. İşte, Entellektüel Haysiyeti kendisini burada göstermektedir. Entellektüel, kendisiyle ve doğrularıyla hesaplaşabilen ve hatâlarını izah, ifşâ ve îtirâf edebilen bir düşünce yiğididir.

- Ve meselâ, 312nci Madde’de bir tâdilât yapılmasının veya temelden kaldırılmasının ‘zarûretini’ Erdoğan ve Erbakan bu maddelerden mahkûm olunca ve ölçüsüzce savunmak bir entellektüele yakışmayacağı gibi, daha da ileriye giderek, tersinden okunduğunda “başbakanlık yapmamış bir kişinin hapse atılabileceğini” açıkça îmâ edencesine “başbakanlık yapmış bir kişinin hapse atılamayacağını” alenen deklare etmek tipik bir haysiyetsizlik belgesidir.

- Genç üniversiteli kız öğrencileri başörtüleri konusunda tahrik ettikten sonra Sistem onları bir fırtına gibi kaldırıp savurmaya başlayınca göğsünü açıp, “asıl müsebbib benim; hesap soracaksınız bana sorun” demek yürekliliğini veya bu zulmü protesto etmek için Üniversite kapısına gidip kendisini yakmak delikanlılığını göstermek yerine susmayı veya köşelerinden samîmiyetsiz ağıtlar yakmayı tercih etmek de tipik bir entellektüel haysiyet yoksunluğudur. Vietnam Savaşı’nda Amerika’yı protesto etmek için üzerine benzin döküp kendisini alev-alev yakan ve bu esnâda göğsüne kavuşturduğu ellerini dahi açmadan bir Buda heykeli gibi vekarla ve onurla duran müşrik râhiplerin gösterdiği bu haysiyet, onların ikiyüzlü mü’minlerden kul katında da Allah katında da kerrât ile efdâl olduğunun en bedihî burhânıdır.

- Ve yine, daha birkaç yıl öncesine gelinceye dek özel halde Avrupa, genel halde ise Batı hakkında seviyesiz ve üstelik yanlış şeyler yazan; ikiyüz yıllık Batılılaşma sürecini — haklı ya da haksız — yerden yere vuran, Modernizm’in “ilhad, zındıklık” olduğunu ileri süren, Avrupa Birliği’ni “Hristiyan Klübü”, Amerika’yı “Şeytan” îlân edenlerin birkaç yıl gibi kısa bir sürede yüzseksen derece çark ederek dün dediklerinin bugün tersini hem de görülmemiş bir harâetle müdâafaa etmeleri; tukaka ederek üzerlerine teşâşür eyledikten sonra çâresiz kalınca karpuz kabuklarını âfiyetle gövdeye indiren müptedî molla gibi, hapsilere girmemek için Papa’nın kapısında kışta kıyâmette yalınayak af bekleyen aforoz edilmiş krallar gibi, dün Avrupa’lara, Amerika’lara hakaret edenlerin bugün el açıp aynı kapılardan istimdâd dilenmeleri, utanmazca medet ummaları, hiç hayâ etmeden **Batıcı, Avrupacı, Amerikacı** rolüne soyunmaları, Batı’yı adetâ bir yeryüzü cenneti gibi göstermeye başlamaları, hattâ gönüllü “**Batı Misyonerliği**” yapmaları karakteristik bir entellektüel haysiyet zaafıdır. Şâyet bütün bu keskin ve sert virajlı U dönüşlerinin ciddî ve şâyân-ı kabul bir izahı yapılsaydı belki bir anlamı olabilirdi; ama bu yapılmadığı için — ki prensip olarak yapılabilirliği çok şüphelidir — bir haysiyet zaafı olmaktadır.

- Kezâ, Demokrasi’yi, Demokratik Hukuk Devleti’ni, Hakları ve Hürriyetleri, Türk halkının bizzat kendisi nâmına ve kendisi olarak değil de Avrupa Birliği tarafından teftiş edilme endîşesi ile, Avrupa Birliği gibi sonu ne olduğu belli olmayan bir mâcerâyâ hesapsız-kitapsız dalmak için, Avrupa’ya ve Avrupa Birliği’ne hesap verme ezikliği ile, onlara hoş kişi geçinmek, yordakçılık etmek, yaltaklanmak için talep etmek de Entellektüel Haysiyeti açısından bir başka ciddî ve tehlikeli zaaf örneğidir.

- Dün seçim meydanlarında Millet’i Devlet’e karşı savunmak için söz veren ve bunu da **Milliyetçilik** adına yapanların bugün Devlet’i Millet’e karşı savunmak noktasına gelmeleri, yâni dün buldukları noktanın bugün tam karşısına gelecek şekilde değişmeleri, *sıradan* bir kişi için anlaşılabilir ve mâzûr addedilebilir bir davranış olabildiği halde, bir *entellektüel* için entellektüel haysiyeti ile te’lifi mümkün olmayan âşikâr bir davranış bozukluğudur.

★★★

Bütün bunlar bir şekilde hafifletilebilir: “Entellektüel Haysiyet Zaafi” değil de sâdece “Haysiyet Zaafi” olarak nitelendirmekle iktifâ ederek. Zira, îtikaadımca, haysiyet zaâfi olan bir entellektüel, gerçek bir entellektüel sayılmamalıdır.

★★★

Entelektüel Haysiyeti çok mühim; fakat çok yürek istiyor... En büyük yürek ise “yalnız kalma”yı göze alabilmek! Anatole France, “sürgün” için “*L’exilé par toute est seule*” der: Sürgün her yerde yalnızdır. Entellektüel, gerçek bir entellektüel de öyledir: Her yerde yalnız; en azından her yerde yalnız, veya yalnız kalabilmeyi göze alabilen er kişi.

❧